

financing actions committed with the aim of forcibly changing or overthrowing the constitutional order or seizing state power, changing the borders of the territory or state border of Ukraine, adopted since the introduction of the norm that provides for criminal liability for such actions.

Based on the results of the analytical study, the scope of application of this provision of the law on criminal liability and the issuance of relevant decisions by courts is differentiated. The reasons for the use by courts, as a rule, of a simplified procedure for conducting proceedings are analysed, including regarding the scope of research of evidence, making decisions on the measure of punishment based on it. The author's thesis about the reasons for this state of affairs is expressed. Arguments are presented regarding the existence of problematic issues related to the legal support of criminal legal protection of actions, which in their totality form the composition of a crime under Art. 110-2 of the CC of Ukraine, as well as the problems of practical application of this norm.

Keywords: *judicial practice, verdict, crimes against the foundations of national security, Unified State Register of court decisions, financing, material support, purpose, forced change or overthrow of the constitutional order, seizure of state power, changes in the borders of the territory or state border of Ukraine.*

УДК 159:316.62

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-560-566

Інна ШИНКАРЕНКО©
кандидат психологічних
наук, доцент
(Дніпропетровський
державний університет
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

Раджкумарі МІНА
доктор філософії
(психологія)
(Психологічний
Університет Делі, Індія)

Аліна ЛУКОМСЬКА©
курсант
(Дніпропетровський
державний університет
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

АДИКТИВНА (ЗАЛЕЖНА) ПОВЕДІНКА ЯК ФОРМА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

У статті розглядається актуальна проблема психологічних особливостей залежності як девіантної поведінки особистості. Проаналізовані різні підходи до визначення адикції та визначено, як впливає психологічна залежність у підлітковому віці на структуру особистості. Окреслено причини, умови і фактори, що детермінують це соціально-психологічне явище. Підкреслено роль сімейного виховання як чинника формування особистості. Зазначені види хімічної і нехімічної залежності, які притаманні сучасному підліткови. Надані рекомендації педагогам та працівникам ювенальної превенції щодо своєчасного визначення та виявлення ознак адиктивної поведінки підлітків.

Ключові слова: *підлітки, особистість, девіантна поведінка, психологічна залежність, адикт, адиктивні форми поведінки.*

Постановка проблеми. Проблема адиктивної поведінки за останнє десятиліття набула значної актуальності у всьому світі. На сьогодні відзначається стійка тенденція до інтенсивного зростання рівня адиктивної поведінки в юнацькому середовищі, що

© І. Шинкаренко, 2021
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0040-2010>
k_fp@dduvs.in.ua

© R. Meena, 2021
princessmeena9@gmail.com

© А. Лукомська, 2021
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0907-9918>
alinalukomskaa00@gmail.com

пов'язано зі зловживанням психоактивних речовин, алкогольною залежністю, тютюнопалінням, інтернет-залежністю, гемблінгом та інш. Масштаби поширення різного роду адикцій ставлять під загрозу фізичне, моральне та психологічне здоров'я людини. На фоні наркоманії зростає рівень злочинності, адже схильна до адикцій людина не вважає за необхідне дотримуватись правил, традицій, тому зростає ризик зараження на такі інфекційні хвороби як гепатит та ВІЛ-інфекція. Тютюнопаління є причиною виникнення багатьох хронічних захворювань. Розповсюдження комп'ютерів та різноманітних гаджетів призводить до більшої зацікавленості юнаків у віртуальному світі ніж в реальному. Трапляються випадки, коли людина так захоплюється віртуальним життям, що вже не бачить різниці і, граючи в комп'ютерні ігри, захоплюється настільки, що може зашкодити оточуючим. Тому, залежна поведінка, як форма девіації, перешкоджає соціалізації особистості, її становленню та формуванню. А девіантна поведінка підлітків найчастіше трансформується у кримінальну форму поведінки і є небезпечною як для самого неповнолітнього, так і для суспільства в цілому.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Науково-теоретичним підґрунтям дослідження зазначеної теми стали наукові праці знаних правників: С. Алексєєва, С. Братусь, О. Грибанова, Г. Давидова, В. Кудрявцева, О. Красавчикова, Г. Шершеневича, О. Безпалько, Л. Казміренко. Проблема адиктивної поведінки також привертала увагу вітчизняних та зарубіжних психологів. Адиктивна поведінка досліджувалася у роботах Н. Максимової, Л. Леонова, Н. Бочкарьова, А. Гоголева. Моделі формування залежних розладів досліджували Б. Братусь («зсув мотиву на мету»), Б. Уайнхолд (стадії розвитку залежності), Л. Бурбо (психодинамічний підхід до залежності), А. Янова (залежність як захист від первинного болю). Останнім часом підвищився інтерес до адикцій неповнолітніх, що висвітлено в роботах О. Ніколаєнка, В. Менделевича, О. Безпалько, А. Капської, В. Тюріної, О. Карпенко, В. Оржеховської, П. Гусака, Н. Бурмаки, О. Савчука, Т. Мартинюк, І. Шишової, О. Мурашкевича. Аналізуючи наукову літературу з даної тематики слід відзначити різноаспектне відображення окресленої проблеми.

Метою статті є теоретичне обґрунтування психологічних особливостей залежності як девіантної поведінки особистості.

Виклад основного матеріалу. Девіантну поведінку можна кваліфікувати, як певні вчинки або сукупність таких вчинків, що зазвичай входять у протиріччя із суспільно прийнятими моральними, соціальними та юридичними нормами. Тому, не менш важливо буде зауважити, що жодне суспільство не взмозі просто прокласти межу та розділити усіх на тих, хто підкоряється певним суспільним нормам, та тих, хто відхиляється від них. Тож у більшості випадків ми зустрічаємо такий вид поведінки, як асоціальну. Зауважимо, що асоціальна поведінка – це поведінка, що ухиляється від дотримання морально-етичних норм, безпосередньо загрожує благополуччю міжособистісних стосунків. Вона може проявлятися як агресивна поведінка, алкоголізм, втягненість в азартні ігри на гроші тощо [7, с. 24].

Межі асоціальної поведінки особливо мінливі, оскільки вона більш за інші поведінкові девіації знаходиться під впливом культури й часу. Причини даної поведінки розглянуті у багатьох наукових дослідженнях [2; 4–5; 7–8].

Проблема залежної особистості та залежної поведінки є особливо актуальною у сучасному суспільстві. Залежність є формою рабства, яка обмежує особистісні можливості. Будь-яка залежність є перешкодою на шляху до самореалізації. Аналіз наукової літератури виявив відсутність єдиного визнаного поняття психологічної залежності. В широкому сенсі залежність є прагненням покладатися на когось або щось з метою отримання задоволення від адаптації [5, с. 18]. Залежна поведінка виявляється тісно пов'язаною як зі зловживанням зі сторони особи чимось або кимось, так і з порушенням її потреб. Деякі автори під психологічною залежністю розуміють прагнення постійно вживати наркотичний або інший препарат з метою знову пережити бажані відчуття, або ліквідувати явища психологічним фактором, що перешкоджає самостійному тривалому стриманню або повному припиненню прийому психоактивних речовин [8].

Інші автори розглядають психологічну залежність як емоційний стан, що характеризується відчуттям нагальної потреби в психоактивному препараті, пов'язаним з його вживанням, або з метою зняття негативних відчуттів, викликаних його зловживанням [8]. Психологічна залежність визначається як необхідність «Я» в прийомі

психоактивних речовин для досягнення певних емоційних переживань.

Але більшість науковців дотримується думки, що фактори, які впливають на формування залежного типу поведінки, такі:

- нестабільність політичної ситуації в державі;
- неправильне виховання дітей у родині або відсутність взагалі виховання;
- асоціальна поведінка батьків або інших членів родини, негативна психоемоційна обстановка в сім'ї;
- дитяча психотравма як фактор адиктивної поведінки;
- генетична схильність до різних форм адиктивної поведінки;
- меланхолічний тип темпераменту особи; слабкий тип нервової системи;
- затримка психічного розвитку особистості, мінімальна мозкова дисфункція;
- відсутність сенсу життя, хоббі;
- тривале перебування у стані фрустрації, стресу, депресії;
- слабкий розвиток емоційного інтелекту особистості;
- проблеми з навчанням, роботою;
- брак позитивних емоцій у житті;
- проблеми в особистому житті, відсутність взаєморозуміння з близькими.

З кожним роком збільшується перелік варіантів залежної поведінки. До нього входить і шопінг, і участь в аукціонах, частий перегляд серіалів та певних програм, тривале прослуховування музики низькочастотних тонів, номофобія (надмірне користування мобільними телефонами), догхантерство, а також розмови про політику, релігійні вподобання, сектанство, великий спорт, захоплення літературою у стилі «фентезі». Всі ці заняття можуть бути і відпочинком, але тільки в тому випадку, коли людина за допомогою них не уникає рішення життєвих проблем.

Слід зазначити, що адиктивна поведінка – це, перш за все, порушення поведінки, що виникає в результаті зловживання різними речовинами, що змінюють психічний стан людини, включаючи алкоголь і тютюн, до того моменту, коли фіксується факт психічної і фізичної залежності.

У суспільстві адиктивні особи дуже небезпечні. Заради задоволення своєї адикції вони спроможні на все: скоєння злочину, крадіжку, насильство щодо оточуючих, і навіть щодо близьких людей. Важлива своєчасна реабілітація та лікування залежних осіб, оскільки адикція руйнує психіку, і на крайніх стадіях відновити її практично не можливо [9, с. 68].

Адиктивна поведінка, яка пов'язана з девіацією, диференціюється на такі види:

- 1) хімічна (наркотична залежність, паління тютюнових виробів, токсикоманія, алкогольна залежність, залежність від лікувальних засобів тощо);
- 2) нехімічна поділяється на такі підгрупи:
  - а) гемблінг (залежність від комп'ютерних, азартних ігор);
  - б) сексуальні адикції (зоофілія, фетишизм, некрофілія, трансвестизм, садомазахізм, проституція тощо);
  - в) порушення харчової поведінки (булімія, анорексія, ожиріння);
  - г) релігійні адикції (релігійний фанатизм, секти);
  - д) шопоголізм (оніоманія, тобто психічний розлад, при якому людина відчуває себе щасливою тільки тоді, коли отримує чергову річ);
  - е) трудоголізм (тяжка залежність від роботи), повне занурення в певний вид діяльності, за якої людина не реагує на реальне життя та ігнорує життєво важливі обов'язки та проблеми;
  - ж) схильність до ризику (паркури, руфери, швидкісні гонки, властиві молоді);
  - з) тривале прослуховування музики, яка заснована на ритмі.

Достатньо великий перелік причин, який визначає залежну поведінку, свідчить про множинність факторів, що викликають патологічний потяг, який знаходиться у людини. Це призводить до того, що замість оволодіння складною (стресовою) ситуацією людина намагається не помічати її, ухилитися від неї, маскуючи свою поведінку «безболісними» діями (наприклад, колекціонуванням) або навіть соціально схваленими (наприклад, трудоголією).

Люди з подібною поведінкою характеризуються зниженою стресостійкістю, відсутністю здатності чекати і терпіти, жагою негайного здійснення бажання. Особливістю індивіда, схильного до адиктивних форм поведінки, є розмежування психологічної стійкості у випадках буденних відносин та криз. У нормі психічно здорові люди легко адаптуються до вимог буденного життя та важче переносять кризові

ситуації. Вони, на відміну від осіб з різноманітними адикціями, намагаються уникати криз та нетрадиційних подій, які викликають хвилювання [3, с. 7].

Для адиктивних особистостей характерна «жага гострих відчуттів» з прагненням до ризику, тяжінням до небезпечних ситуацій та видам діяльності, відсутністю стабільності та потребою у міжособистісних взаємовідносинах. Основним у поведінці адиктивної особи є прагнення уникнення реальності, страх перед буденністю, сірим та сумним життям, перед обов'язками та відповідальністю, схильність до інтенсивних емоційних переживань, до небезпечних ситуацій, ризику та авантюри.

Для адикта типовою є гедоністична установка у житті: тобто прагнення негайно отримати задоволення у будь-який спосіб. Така установка найчастіше є результатом вад виховання у дитинстві, або наслідком отриманих пізніше психічних травм, або (найчастіше) реакція психіки на накопичений стрес. Мислення, по бажанню, виправдовує таку установку, людина не звертає увагу на наслідки, які можуть бути несприятливими і навіть небезпечними.

Доволі часто зустрічається такий приклад адиктивної поведінки, як адиктивне ставлення до домашніх тварин. За наявності проблем у взаєморозумінні батьків і дітей, заміщаючи тваринами місце в житті, у свідомості, яке належало близьким.

Окремо слід звернути увагу на проблему психологічної залежності у підлітків. Сучасний підліток перебуває у динамічному суспільстві, в умовах постійних змін як особистісного характеру, так і в багатьох сферах суспільного життя, в ситуаціях мінливості звичних стереотипів. Підлітки тривожать та лякають зміни, які відбуваються з ним, у цьому віці формуються такі якості, як прагнення пізнати себе, бажання самоствердитися, формуються моральні переконання. Всі ці причини сприяють втраті почуття безпеки у деяких підлітків, виникає прагнення відходу від реалій. Таким чином, прагнучи здобути ілюзію безпеки, ще несформована особистість намагається штучним шляхом змінити свій психічний стан, піддається адиктивній поведінці. Адиктивна особистість підлітка шукає і реалізує свій універсальний засіб виживання – відхід від проблем. До цих засобів належать речовини, які змінюють психічний стан: алкоголь, наркотики, лікарські засоби, токсичні речовини.

Руйнівний характер адикції виявляється в тому, що підліток опиняється в пастці постійного відходу від реальної дійсності. Адиктивна реалізація замінює дружбу, любов, інші види активності. Вона поглинає час, сили, енергію та емоції до такого ступеня, що адикт виявляється не здатним підтримувати рівновагу в житті, включатися в інші форми активності, отримувати задоволення від спілкування з людьми, розвиватися, проявляти симпатії, співчуття, емоційну підтримку. Адикція – це процес психологічного поневолення, в результаті якого людина стає рабом когось або чогось, якоїсь форми поведінки [1, с. 159].

У більшості відхилень у поведінці неповнолітніх: бездоглядність, правопорушення, вживання психоактивних речовин, – є одне джерело – соціальна дезадаптація, яка має корені саме у дезадаптованій родині. З усіх дефектів соціалізації особистості найбільш небезпечними є саме сімейні дефекти. Тому дослідники при вивченні адиктивних особливостей приділяють раннім умовам формування особистості, сімейному вихованню, яке закладає підґрунтя психологічним проблемам у майбутньому.

Однією з найбільш актуальних проблем дійсності є масове поширення серед підростаючого покоління куріння, вживання алкоголю, наркоманії та токсикоманії, бродяжництва, жебракування, агресивності, азартності, проституції та інших форм девіантної поведінки. Надаючи несприятливий вплив на стан здоров'я, девіації ведуть до збільшення загальної захворюваності, підвищують відсоток травматизму, інвалідності та смертності серед підлітків. Вони, насамперед, є факторами ризику, що сприяють загостренню психологічного клімату в сім'ї, дитячих колективах та в решті-решт криміногенній ситуації у суспільстві [2, с. 11].

Особливо слід звернути увагу на такий вид залежності, який дуже актуальний наразі, це комп'ютерна, електронна, відеоігри. Комп'ютерна залежність у підлітків – справа небезпечна. Вона може спричинити тяжкі наслідки. В першу чергу, перебуваючи у віртуальному світі, людина практично ніколи адекватно не контролює час, часто спізнюється. Дитина може постійно прогулювати школу, пропускати заняття. Величезну проблему становить той рівень агресії, який може виникати в процесі комп'ютерної гри. Якщо у підлітка щось не вдається, виникає буря емоцій, поступово дестабілізується і розхитується психіка. Це ж підліток переносить і в світ реальний, спілкуючись таким

чином зі своїм найближчим оточенням: батьками та друзями. Вплинути на майбутнє може і те, що в комп'ютерній грі рано чи пізно підлітку все завжди вдається, якщо не з першого разу, то з наступного точно. Неповнолітній може вирішити, що і в реальному житті все так просто виходить, а це загрожує наслідками і сильним розчаруванням у дорослому житті.

Надзвичайно поширеною залежністю є ігроманія (патологічний гемблінг, лудоманія, ігрова залежність) – хворобливий потяг до азартних ігор. Він супроводжується звуженням кола інтересів, втратою контролю за емоційними реакціями, чинить руйнівну дію на соціальну адаптацію, професійну реалізацію, особисте життя і матеріальне становище хворого, нерідко поєднується з залежностями від психоактивних речовин. Хворий з адиктивною поведінкою втягує близьких людей в свою спотворену реальність, формуючи коло співзалежності [4, с. 203].

Отже, виникає логічне питання: чому «затягують» азартні ігри? Причини можуть бути такі:

1) відчуття нових емоцій. Сплеск адреналіну. В першу чергу в дану пастку потрапляють ті, хто шукає гострих відчуттів і прагне неодноразово випробувати щось подібне;

2) бажання здобути «легких грошей». Зігравши кілька разів і зазнавши невдачі, підліток втягується в процес і продовжує робити ставки знов і знов, в надії, що йому пощастить. При цьому всі програші він списує на те, що саме сьогодні від нього відвернулася фортуна або на шахраїв;

3) «чорна смуга у житті». Прагнучи уникнути проблем, потенційний хворий проводить кілька годин, а то і днів за ігровими автоматами, сам того не розуміючи, що поступово стає залежним;

4) зіграти «за компанію». Чому в цьому випадку існує можливість стати залежним? Досить пограти кілька разів, щоб втягнутися в гру.

Особливу увагу слід приділити такому виду адикції як алкогольна, наркотична залежність та токсикоманія, що властива підлітковому віку. Вона формується з метою пом'якшити проблеми з дорослими, усунути тривожність, поганий настрій, виявити себе зухвалим на груповому рівні, підвищити авторитетність серед однолітків. Дана залежність має транквілізуючий ефект, викликає релакс, стан кайфу, дозволяє втекти від реальності.

Висновки. Отже, явище залежності складне і ще до кінця не вивчене, але занадто розповсюджене у підлітковому середовищі. Приділяти увагу потрібно не тільки вкрай важким формам цього явища. Великої уваги вимагають до себе ті, чий відхід від реальності поки, що не знайшов свого яскравого вираження, хто тільки починає засвоювати адитивні патерни у важких зіткненнях з вимогами середовища, хто потенційно може виявитись притягнутим у різні види адиктивної реакції [6, с. 227]. Тому педагогам і працівникам ювенальної превенції необхідно знати загальні ознаки адиктивної поведінки підлітка:

- відомості про включеність дитини у асоціальні групи;
- недоглянутий або (неохайний) зовнішній вигляд (недотримання особистої гігієни, брудний одяг та взуття);
- немотивовані зміни в поведінці дитини, його типових емоційних реакціях, особливостях мовлення, стилі одягу;
- наявність у підлітка значних готівкових грошей (можливо крадіжки, здирицтво) або постійне випрошування (вимагання) грошей у оточуючих;
- порушення міжособистісного спілкування.

Ознаки властиві для хімічних видів залежності полягають у наступному:

- запах алкоголю, тютюну або інший незвичний запах від підлітка;
- розширені або, навпаки, звужені зіниці, блідність або почервоніння шкіри, незвичний (частіше сірий) її відтінок;
- скарги на спрагу, серцебиття, підвищену втомлюваність, раптову спітнілість;
- різноманіття та нестійкість емоційних реакцій;
- вживання специфічної лексики (використання жаргонізмів у назвах наркотичних речовин, способів їх вживання, ефектів від використання);
- пропаганда психоактивних речовин серед однолітків.

Також необхідно звернути увагу на ознаки, притаманні нехімічним видам залежності:

- зміна харчової поведінки підлітка (постійне надмірне вживання їжі або, навпаки, відмова від неї);
- збільшення часу (більше 3-4 годин) за комп'ютерними іграми, нічне

спілкування у соцмережах;

– потужні спалахи агресії у підлітка за умови обмеження його у часі користування гаджетами, напади гніву у відповідь на заборону використання мобільних телефонів, планшетів та інших технічних засобів.

Слід зауважити, що відмінна особливість формування адиктивної поведінки у тому, що один вид залежності може сполучатися з іншим, одна форма залежної поведінки може переходити в іншу.

Таким чином, можемо припустити, що девіантна поведінка та адиктивність у підлітковому віці призводять до спрощення структури особистості, чинять деструктивний вплив, який нівелює індивідуальність, перетворює її на представника середньостатистичної маси, що заважає формуванню здорової соціально адаптованої особистості.

Список використаних джерел

1. Абдюкова Н. В. Соціально-психологічні детермінанти злочинності неповнолітніх. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські психологічні науки*. 2003. Вип. IV. С. 158–164.
2. Афанасьєва В. В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки у діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Луганськ, 2011. 20 с.
3. Железнякова Ю. В. Основні характеристики адиктивної поведінки. *Теорія і практика сучасної психології*. 2016. № 2. С. 4–8.
4. Кіясь А. В. Психологічний аналіз причин формування девіантної поведінки підлітків. *Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2009. Т. 11. Ч. 6. С. 198–205.
5. Кузьменко В. В., Діса О. В., Шинкаренко І. О. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 68 с.
6. Лютий В. П. Профілактика соціально-прийнятних видів адиктивної поведінки підлітків та молоді. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської, молоді: збірник наукових праць*. Вип. 16, книга 2. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. С. 222–231.
7. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посібник. Київ : Київський ун-т, 2002. 308 с.
8. Мартинюк І. А. Патопсихологія. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 208 с.
9. Сорокіна О. А. Психологія залежності: навч. посібник. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О.А., 2014. 180 с.

Надійшла до редакції 08.12.2021

References

1. Abdjukova, N. V. (2003) Sotsial'no-psykholohichni determinanty zlochynnosti nepovnolitnikh [Socio-psychological determinants of juvenile delinquency]. *Visnyk Prykarpats'koho universytetu. Filosofs'ki psykholohichni nauky*. Issue IV, pp. 158–164. [in Ukr.].
2. Afanas'yeva, V. V. (2011) Sotsial'no-pedahohichna profilaktyka deviantnoyi povedinky u diyal'nosti zahal'noosvitn'oyi shkoly [Socio-pedagogical prevention of deviant behavior in the activities of secondary school] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.05 / DZ «Luhans. nats. un-t im. T. Shevchenka». Luhans'k, 20 p. [in Ukr.].
3. Zheleznyakova, Yu. V. (2016) Osnovni kharakterystyky adyktivnoyi povedinky [The main characteristics of addictive behavior]. *Teoriya i praktyka suchasnoyi psykholohiyi*. № 2, pp. 4–8. [in Ukr.].
4. Kiyas', A. V. (2009) Psykholohichnyy analiz prychnyn formuvannya deviantnoyi povedinky pidlitkiv [The main characteristics of addictive behavior]. *Problemy zahal'noyi ta pedahohichnoyi psykholohiyi: zb. nauk. pr. Instytutu psykholohiyi im. H. S. Kostyuka APN Ukrayiny* / za red. S. D. Maksymenka. Kyiv, vol. 11, part 6, pp. 198–205. [in Ukr.].
5. Kuz'menko, V. V., Dysa, O. V., Shynkarenko, I. O. (2019) Psykholohiya deviantnoyi povedinky [Psychology of deviant behavior] : navch. posibnyk. Dnipro : Vydavets' Bila K. O., 68 p. [in Ukr.].
6. Lyutyu, V. P. (2012) Profilaktyka sotsial'no-prynyatykh vydiv adyktivnoyi povedinky pidlitkiv ta molodi [Prevention of socially accepted types of addictive behavior of adolescents and young people]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannya ditey ta uchnivs'koyi, molodi: zbirnyk naukovykh prats'*. Issue 16, book 2. Kamyanets'-Podil's'kyu: Vydavets' PP Zvoleyko D.H., pp. 222–231. [in Ukr.].
7. Maksymova, N. Yu. (2002) Psykholohiya adyktivnoyi povedinky [Psychology of addictive behavior] : navch. posibnyk. Kyiv: Kyivskiy un-t, 308 p. [in Ukr.].
8. Martyniuk, I. A. (2008) Patopsykholohiya [Pathopsychology]. Kyiv : Tsentri uchbovoyi literatury, 208 p. [in Ukr.].
9. Sorokina, O. A. (2014) Psykholohiya zalezhnosti [Psychology of addiction] : navch. posibnyk. Kam'yanets'-Podil's'kyu : PP Buynyt's'kyu O.A., 180 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Inna Shinkarenko, Rajkumari Meena, Alina Lukomska. Addictive (dependent) behavior as a form of deviant behavior. The paper notes that addictive behavior, which is considered a violation of social norms, has become widespread in recent years around the world. The causes, conditions and factors that determine this socio-psychological phenomenon are analyzed. An analysis of different approaches to the definition of addiction has been done. After analyzing the studied material, it was concluded that no society is able to draw the line and divide everyone into those who obey certain social norms and those who deviate from them. Therefore, in most cases, this type of behavior is defined as antisocial. The paper lists the types of addictive behavior, its division into chemical and non-chemical dependence. Particular attention is paid to the destructive nature of addiction in adolescence, it is manifested in the fact that the adolescent is trapped in a constant departure from reality. Addictive realization replaces friendship, love, and other activities. It absorbs time, energy, energy and emotions to such an extent that the addict is unable to maintain balance in life, engage in other forms of activity, enjoy communicating with people, develop, show sympathy, compassion, emotional support. In most deviations in the behavior of minors: neglect, delinquency, use of psychoactive substances – there is one source – a maladapted family. Therefore, the early conditions of personality formation and family upbringing play a significant role in the study of addicts. Deformation of values and worldviews in adolescence leads to the impossibility of overcoming psychological dependencies. The range of problems of adolescents who come into contact with the object of addiction (their own thoughts and values, certain chemicals, other people, emotions, activities) in order to eliminate psychological discomfort, escape from reality. The study provides recommendations to teachers, juvenile prevention workers on the timely identification and detection of signs of addictive behavior of minors, which leads to a simplification of personality structure and has a destructive effect.

Keywords: *adolescents, personality, deviant behavior, psychological dependence, addiction, addictive behaviors.*

УДК 354:340.133:340.134

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-566-570

Роман ШОСТАК©

кандидат технічних наук

(Український науково-дослідний інститут

спеціальної техніки та судових експертиз

Служби безпеки України, м. Київ, Україна)

**СУЧАСНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ СПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗЛОЧИННИМИ ПОСЯГАННЯМИ
НА ОБ'ЄКТИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ**

У статті висвітлено позитивний передовий досвід Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України в галузі розвитку новітніх напрямів судово-експертних досліджень, зумовленого наявними викликами безпековому середовищу в країні. В межах статті надано обґрунтування вибраному об'єктно-орієнтованому методу побудови структури сукупності експертних спеціальностей, які належать до підвиду інженерно-технологічної експертизи об'єктів критичної інфраструктури. Визначено об'єкт, предмет та основні завдання цього підвиду експертиз. Визначено перспективні напрями подальшого розвитку інженерно-технологічної експертизи об'єктів критичної інфраструктури.

Ключові слова: *експертно-криміналістичне забезпечення, об'єкти критичної інфраструктури, інженерно-технологічна експертиза, експертна спеціальність, сектор (підсектор) економіки.*

Постановка проблеми. Одними з основних засад Стратегії національної безпеки України [1] є розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України, а також забезпечення стану суспільства та держави, за якого вони здатні швидко адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримуючи своє стале функціонування шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей. Забезпечення вказаних засад передбачено, зокрема, шляхами посилення спроможностей Служби безпеки України та інших органів сектора безпеки і оборони України, а також сталого розвитку національної економіки та забезпечення безпекових складових

© Р. Шостак, 2021

icte@ssu.gov.ua